

راهکارهای فردی ترویج عفت و پاکدامنی در اسلام

مریم مختاری^۱

چکیده

عفت و پاکدامنی از جمله ارزش‌های اخلاقی هستند که در تمام ادیان الهی، به ویژه اسلام، مورد تأکید قرار گرفته‌اند. عفاف در آیات و روایات به معنای نیرویی است که مردان و زنان را قادر می‌سازد تا در برابر شهوت جنسی و نفسانی، خود نگه دار باشند و با اراده‌ای محکم بر شهوت خود غلبه نموده تا به سوی رشد و تعالی گام بردارند. از آن جهت که در دین اسلام سعادت آدمی در دنیا و آخرت و حفظ جوامع بشری از گناه و فساد تا حد زیادی مرهون عفاف زنان و مردان است و از آن جایی که غفلت از این موضوع موجب شقاوت آدمیان و جوامع است، دین مبین اسلام راهکارهایی را برای ترویج عفت بیان کرده است که یکی از آن‌ها راهکارهای فردی هستند که آگاهی از آن‌ها ضروری می‌باشد. طبق یافته‌های این پژوهش تقویت ایمان و اراده، تقویت اراده و خود کنترلی، ایجاد آرامش و ثبات روانی، شناخت ارزش‌های اخلاقی از جمله راهکارهای نظری فردی و رعایت پوشش مناسب، کنترل نگاه، دوری از محیط‌های فاسد، ازدواج به موقع و عبادت از جمله راهکارهای عملی فردی هستند. محقق در صدد آن است که راهکارهای فردی ترویج عفت را در دو بعد نظری و عملی با روش توصیفی _ کتابخانه‌ای از منظر دین اسلام بررسی نماید.

کلیدواژه‌ها

اسلام، پاکدامنی، راهکار، عفت، فردی

^۱. طلبه سطح دو حوزه علمیه الزهراء (سلام الله علیها)، مبارکه

مقدمه

یکی از ارزش های اخلاقی که در تمام ادیان الهی به ویژه اسلام مورد تاکید قرار گرفته است ، عفت و پاکدامنی است . عفت از نظر لغت به معنای پاکی و از نظر اصطلاحی نیرویی است که انسان را قادر می سازد تا در برابر گناهان و خطاها خودش را حفظ کند و با اراده قوی و راسخ به سوی رشد و تعالی و پاکی روح و روان و در نهایت رضایت حق تعالی گام بردارد . با توجه به این که رعایت عفت و پاکدامنی در جامعه بر استحکام نهاد خانواده و کاهش آمار طلاق تأثیر خواهد گذاشت و سلامت جامعه اسلامی و آرامش روانی افراد را تضمین خواهدکرد و به این دلیل که در دنیای امروز ، با پیشرفت فناوری و گسترش ارتباطات ، مفاهیم اخلاقی و دینی مانند عفت و پاکدامنی با چالش های بی سابقه ای مواجه شده اند . فضای مجازی ، شبکه های اجتماعی و دسترسی آسان به محتوای نامناسب ، باعث شده است که بسیاری از افراد ، به ویژه نسل جوان ، از ارزش های اخلاقی فاصله بگیرند . در چنین شرایطی ، اسلام به عنوان دینی جامع و کامل ، راهکارهایی برای حفظ و ترویج عفت و پاکدامنی ارائه می دهد که آگاهی از آن ها ضروری است . تقویت ایمان ، ازدواج به موقع ، کنترل نگاه و ... از جمله راهکارهای ترویج عفت هستند . عنوان مورد نظر از جمله موضوعاتی است که در ادیان مختلف مورد بررسی قرار گرفته لذا در تحقیق پیشرو پژوهشگر راهکارهای فردی ترویج عفت را در دو بعد نظری و عملی از منظر دین اسلام بررسی می نماید .

عفاف از جمله موضوعاتی است که از زمان حضرت آدم وجود داشته و در عصرهای مختلف به صورت های گوناگونی در میان ملل و اقوام نمایان شده است . در سال های اخیر ، تحقیقات متعددی در قالب کتاب و مقاله در زمینه عفت و پاکدامنی از نظر اسلام و سایر ادیان انجام شده است که در این مطالعات به صورت کلی به راه های ترویج عفت پرداخته اند ؛ لذا محقق در صدد آن است که به این سوال پاسخ دهد که اسلام برای ترویج عفت و پاکدامنی چه راهکارهای فردی ای دارد .

مفهوم شناسی

ترویج: ترویج در زبان فارسی به معنای گسترش، انتشار، تبلیغ و رواج دادن به کار می‌رود. این واژه در متون مختلف به مفهوم ترغیب و اثرگذاری نیز اشاره دارد. ترویج در لغت به معنای گستردن و پخش کردن است. این واژه در فرهنگ‌های لغت فارسی مانند دهخدا و معین به عنوان انتشار و تبلیغ یک مفهوم یا ایده تعریف شده است و در اصطلاح، ترویج به مجموعه‌ای از فعالیت‌های اطلاع‌رسانی، ترغیب و اثرگذاری گفته می‌شود که هدف آن گسترش یک فکر، فرهنگ، محصول یا رفتار در جامعه است.^۱

راهکار: کلمه راهکار از ترکیب دو واژه «راه» و «کار» تشکیل شده است و در زبان فارسی به معنای راه‌حل، تدبیر، شیوه حل مسائل و پاسخ به مشکلات به کار می‌رود. در لغت، راهکار به معنای روش انجام کار، مسیرهای پیش‌رو برای رسیدن به هدف یا حل یک مشکل تعریف شده است و در اصطلاح به راه‌ها و مسیرهایی گفته می‌شود که برای رسیدن به هدف یا مقصد در اختیار آدمی قرار دارد.^۲

عفت: از ریشه ی «عَفَّ» و به معنای مناعت است^۳ و در اصطلاح حالت نفسانی است که از غلبه شهوت باز دارد؛ پس عقیف به معنی خود نگه دار و با مناعت است.^۴

^۱. سایت lamtakam.com

^۲. سایت abadis.ir

^۳. قرشی بنائی، قاموس قرآن، ج ۵، ص ۱۸

^۴. راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ص ۵۷۳

راهکارهای فردی ترویج عفت و پاکدامنی در اسلام

عفاف یکی از امور ارزشمند در اسلام می باشد که فقط مختص به زنان نیست بلکه شامل مردان نیز می شود. ترویج عفاف از آن جهت که عفاف اهمیت زیادی در همه ی ادیان دارد و سبب استحکام روابط آدمیان و اجتماع می شود، قابل اهمیت است. برای ترویج عفاف راهکارهایی مختلف وجود دارند که خداوند متعال در آیات خود و معصومین هم در روایات خود به این راهکارها اشاره کرده اند که اگر آدمی نسبت به آن غفلت ورزد عواقب بعدی برای آینده افراد و اجتماع خواهد داشت.^۱ پس هم زنان هم مردان باید عقیف باشند و در ترویج آن کوشا باشند. ^۲ در زیر به بررسی راهکارهای فردی پرداخته خواهد شد.

۱. راهکارهای نظری ترویج عفت و پاکدامنی در اسلام

راهکارهای نظری برای تقویت عفت و پاکدامنی در اسلام شامل مجموعه ای از اصول فلسفی، اخلاقی و تربیتی است که فرد را در مسیر خودکنترلی و حفظ پاکدامنی هدایت می کند. برخی از مهم ترین این راهکارها عبارتند از:

۱.۱. تقویت ایمان و تقوا

تقوا و عفاف از مفاهیم ارزشمندی هستند که در دین اسلام به عنوان پایه های اصلی اخلاق و معنویت شناخته می شوند. تقوا، به معنای پرهیز از گناه و پیروی از دستورات الهی، نقش کلیدی در کنترل نفس و حفظ پاکدامنی دارد. قرآن کریم با تأکید بر این موضوع، لباس تقوا را برترین لباس برای انسان معرفی می کند. امامان معصوم نیز تقوا را سرچشمه عفاف و پاکدامنی دانسته اند و معتقدند که تنها با پرهیز از خواهش های نفسانی می توان به مصونیت در برابر گناهان دست یافت. این دو ویژگی در کنار هم، انسان را از لغزش ها دور و به خداوند نزدیک تر می کنند.^۳

^۱. نیلی پور، بهشت اخلاق، ج ۱، ص ۵۲۶

^۲. جباری، احکام و آداب حجاب و عفاف، ص ۴۶

^۳. اکبری، عفت و پاکدامنی در اسلام، ص ۴۶

از زمینه های فردی عفاف ، تقوا و پرهیزگاری است .

قرآن کریم در این باره می فرماید : " ای فرزندان آدم ! لباسی برای شما فرستادیم که اندام شما را می پوشاند و مایه زینت شماس است ؛ اما لباس پرهیزگاری بهتر است ! اینها (همه) از آیات خداست ، تا متذکر (نعمت های او) شوند! " ^۱

امام محمد باقر (علیه السلام) در تفسیر آیه فوق فرمودند :

((منظور از لباس ، لباسی که می پوشند و منظور از ریش ، متاع (اثاث) و مال است و اما لباسُ التَّقْوَى ، عفاف و پاکدامنی است . همانا برای انسان عفیف و پاکدامن عورتی آشکار نمی شود ؛ حتی اگر برهنه باشد ، اما انسان گناهکار ، عورتش آشکار است ؛ حتی اگر لباس بر تن داشته باشد .)) ^۲

امام علی (علیه السلام) در مورد چگونگی دستیابی به لباس تقوا می فرمایند : ((پایه و اساس تقوا دوری از خواهش های نفسانی است .)) ^۳

و این بدان معنی است که انسان در پیروی از هوای نفس تا جایی پیش نرود که اسیر و بنده آن گردد و در جای دیگر تقوا را قرین عصمت و پاکی معرفی می فرمایند :

((تقوا قرین عصمت است .)) ^۴

۱. اعراف : ۲۶ " یا بنی آدمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَآتِكُمْ وَ رِيشًا وَ لِبَاسُ التَّقْوَى ذَلِكَ خَيْرٌ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَكَّرُونَ "

۲. مجلسی ، بحارالانوار ، ج ۷۱ ، ص ۲۷۲ . « یا بنی آدمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوَآتِكُمْ وَ رِيشًا فَأَمَّا اللَّبَاسُ فَالثِّيَابُ الَّتِي يَلْبَسُونَ وَ أَمَّا الرِّيشُ فَالْمَتَاعُ وَ الْمَالُ وَ أَمَّا لِبَاسُ التَّقْوَى فَالْعَفَافُ إِنَّ الْعَفِيفَ لَا تَبْدُو لَهُ عَوْرَةٌ ۖ وَ إِنْ كَانَ عَارِيًّا مِنَ الثِّيَابِ وَ الْفَاجِرُ بَادِي الْعَوْرَةِ ۖ وَ إِنْ كَانَ كَاسِيًّا مِنَ الثِّيَابِ »

۳. محمدی ری شهری ، میزان الحکمه ، ج ۱۰ ، ص ۳۹۰ ((رَأْسُ التَّقْوَى تَرْكُ الشَّهْوَةِ))

۴. همان ، ج ۶ ، ص ۳۴۳ ((بِالتَّقْوَى قُرْنَتِ الْعِصْمَةُ))

امام علی (علیه السلام) می فرمایند :

« نماز وسیله نزدیکی هر انسان پرهیزکار به خداوند است . »^۱

عبادت نه تنها موجب تقویت ارتباط معنوی با خداوند می شود ، بلکه اراده انسان را در برابر وسوسه های نفسانی و محیط های ناسالم تقویت می کند . فردی که به عبادت پایبند باشد ، کمتر دچار لغزش های اخلاقی می شود و در مسیر پاکدامنی ثابت قدم خواهد بود .

برای بهره گیری بیشتر از عبادت در تقویت عفت ، می توان :

- نماز را با حضور قلب و توجه کامل خواند تا تأثیر معنوی بیشتری داشته باشد .

- دعا و نیایش را در برنامه روزانه قرار داد تا ارتباط با خداوند تقویت شود .

- روزه داری را تمرین کرد ، زیرا روزه علاوه بر تقویت اراده ، موجب پالایش روح از آلودگی های نفسانی می شود .^۲

^۱ . نهج البلاغه : حکمت ۱۴۶ « الصَّلَاةُ قُرْبَانٌ كُلُّ تَقِيٍّ »

^۲ . شیخ شعاعی ، روزه ؛ بهره های فردی و هنجارهای اجتماعی ، ص ۶

نتیجه گیری

در این نوشتار به بررسی راهکارهای فردی ترویج عفاف و پاکدامنی از منظر اسلام پرداخته شد . یکی از اموری که ترویج آن در همه ی ادیان و به ویژه دین مبین اسلام مورد تاکید قرار گرفته است ، عفاف و پاکدامنی است . عفاف نیرویی است که انسان را قادر می سازد تا در برابر گناهان و خطاها خودش را حفظ کند و با اراده قوی و راسخ به سوی رشد و تعالی و پاکی روح و روان و در نهایت رضایت حق تعالی گام بردارد . از آن جایی که عفاف در تعیین خوشبختی آدمیان در دنیا و آخرت نقش اساسی دارد و موجب استحکام روابط افراد ، خانواده و اجتماع می شود و بدین جهت که بی توجهی به این امر و گوش دادن به خواهش های نفسانی موجب بدبختی آدمیان در هر دو دنیا و رواج فساد و گناه در جوامع بشری می شود ، آگاهی از راهکارهای فردی ترویج عفاف ضروری است .

به نظر میرسد در دین اسلام راهکارهای فردی ای برای ترویج عفاف بیان شده است .

در پاسخ به فرضیه ی تحقیق باید عنوان کرد که طبق یافته های این پژوهش راهکارهای فردی برای ترویج عفاف در دو حیطه مورد بررسی قرار گرفت که در ادامه بیان خواهند شد :

الف . در حیطه ی نظری : تقویت ایمان و اراده ، تقویت اراده و خود کنترلی ، ایجاد آرامش و ثبات روانی ، شناخت ارزش های اخلاقی .

ب . در حیطه عملی : رعایت پوشش مناسب ، کنترل نگاه ، دوری از محیط های فاسد ، ازدواج به موقع و عبادت .

نوآوری کار پژوهشگر در این مطلب است که راهکارهای فردی ترویج عفاف را از منظر دین اسلام دو دو حیطه نظری و عملی بررسی کرده است .

فهرست منابع

*قرآن ، ترجمه محمد مهدی فولادوند و عبدالمحمد آیتی

*نهج البلاغه ، ترجمه جعفر شهیدی

الف . کتب فارسی

- ۱ . اکبری ، محمود ، عفت و پاکدامنی در اسلام ، بی جا : فتیان ، چاپ اول ، ۱۳۹۸ ه . ش .
- ۲ . پورسیف ، عباس ، خلاصه تفاسیر قرآن مجید (المیزان _ نمونه) ، تهران : بی نا ، ۱۳۸۲ ه . ش .
- ۳ . جباری ، طاهره ، احکام و آداب حجاب و عفاف ، قم : نور السجاد ، ۱۳۸۸ ه . ش .
- ۴ . رشیدپور ، مجید ، تعادل و استحکام خانواده ، تهران : اطلاعات ، ۱۳۷۸ ه . ش .
- ۵ . رشیدی ، حسین ، حریم عفاف ، قم : رازبان ، ۱۳۸۵ ه . ش .
- ۶ . قرشی بنائی ، علی اکبر ، قاموس قرآن ، جلد ۵ ، تهران : اسلامیه ، ۱۳۸۴ ه . ش .
- ۷ . مصباح یزدی ، محمدتقی ، رستگاران ، قم : موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) ، ۱۳۸۶ ه . ش .
- ۸ . مطهری ، مرتضی ، مجموعه آثار ، جلد ۲ ، تهران ، صدرا ، ۱۳۹۰ ه . ش .
- ۹ . ----- ، ----- ، جلد ۲۱ ، تهران : صدرا ، ۱۳۹۰ ه . ش .
- ۱۰ . ----- ، ----- ، مسئله حجاب ، تهران : صدرا ، ۱۳۷۶ ه . ش .
- ۱۱ . مکارم شیرازی ، ناصر ، اخلاق در قرآن ، جلد ۱ ، قم : مدرسه امام علی بن ابی طالب (ع) ، چاپ اول ، ۱۳۷۷ ه . ش .
- ۱۲ . نیلی پور ، مهدی ، بهشت اخلاق ، جلد ۱ ، اصفهان : مرغ سلیمان ، ۱۳۹۳ ه . ش .
- ۱۳ . هاشمی رکاوندی ، مجتبی ، مقدمه ای بر روانشناسی زن ، قم : شفق ، ۱۳۷۰ ه . ش .

ب. کتب عربی :

۱۴. حرعاملی ، محمدبن الحسن ، وسائل الشیعه ، جلد ۱۴ ، مترجم : گروهی از مترجمین مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان ، اصفهان : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان ، بی تا .

۱۵. راغب اصفهانی ، حسین ، المفردات فی غریب القرآن ، مترجم : محمد سیدگیلانی ، لبنان : دار المعرفه ، ۱۳۸۱ هـ . ش .

۱۶. صدوق ، محمدبن علی بن بابویه قمی ، من لایحضر الفقیه ، جلد ۲ ، مترجم : حسن موسوی الخراسان ، تهران : اسلامیه ، ۱۳۹۰ هـ . ش .

۱۷. مجلسی ، محمدباقر محمدتقی ، بحار الانوار ، جلد ۵۲ ، مترجم : نهاد کتابخانه های عمومی کشور ، تهران : نهاد کتابخانه های عمومی کشور ، ۱۳۸۷ هـ . ش .

۱۸. ----- ، ----- ، ----- ، جلد ۷۱ ، مترجم : علی اکبر غفاری و هدایت الله مسترحمی ، بی جا : بی نا ، ۱۳۶۲ هـ . ش .

۱۹. محمدی ری شهری ، محمد ، میزان الحکمه ، جلد ۱۰ ، مترجم : حمیدرضا شیخی ، قم : دار الحدیث ، ۱۳۲۵ هـ . ش .

۲۰. ----- ، ----- ، ----- ، جلد ۶ ، مترجم : حمیدرضا شیخی ، قم : دار الحدیث ، ۱۳۲۵ هـ . ش .

ج. مقالات :

۲۱. رهبری ، روح ... ، « چند پرسش و پاسخ درباره حجاب » ، پیام مقدس ، ۱۳۸۹ هـ . ش ، شماره ۲ .

۲۲. شیخ شعاعی ، علیرضا ، « روزه ؛ بهره های فردی و هنجارهای اجتماعی » ، مجله شماره ۹ ، ۱۳۸۴ هـ . ش . شماره ۱۶۸ .

۲۳. دهقانی ، زهره ، « راهکارهای فرهنگی ارتقاء عفت در خانواده » ، چهارمین مسابقه رشد ، ۱۳۹۳ هـ . ش .

۲۴. فتاحی اردکانی ، محسن ؛ هاتفی ، فاطمه ؛ « راهکارهای گسترش و نهادینه کردن عفاف »
، مجله معرف ، ۱۳۹۰ ه . ش .

د . سایت ها :

۲۵ . سایت abadis.ir

۲۶ . سایت lamtakam.com